

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ ЯК ЧИННИК ПОБУДОВИ КОНСОЛІДОВАНОЇ ДЕМОКРАТІЇ

Актуальність теми Після багатовікової боротьби проти національного поневолення український народ врешті здобув свою власну незалежну державу. В цей поворотний момент його національної історії зростає інтерес до національної ідеї. Саме національна ідея покликана осмислити місце, призначення і перспективу української нації на рубежі тисячоліть в контексті власного досвіду, світової історії та сучасних загально цивілізаційних процесів. Українська національна ідея жевріла століттями, її розвиток відбувався в органічній єдності зі складним і суперечливим процесом пробудження національної самосвідомості, прагненням українського народу національно і політично самовизначитись, ідентифікуватися. На сьогоднішній день основною проблемою є не тільки формулювання змісту національної ідеї, а її втілення в процесі державотворення. Відсутність стратегії розвитку України, політичного компромісу щодо засадничих питань національного розвитку негативно впливає на реалізацію права українського народу на самовизначення. В Україні одночасно відбуваються процеси побудови демократичної соціальної правової держави, утвердження громадянського суспільства, консолідація української нації. І одну з головних ролей у цих процесах має відігравати українська національна ідея як ідеологічний стрижень, як основа національної державності. Більше того, національна ідея та національна культура, як сфера її практичного втілення, можуть і мають стати могутніми соціальними чинниками, здатними вирівнювати та згладжувати закономірні регуляторні неспроможності ринкової економіки та влади, формувати оптимальну національну модель господарювання й адміністративного управління, що базуватимуться на ментальних особливостях, ідейно-культурних, економічних і політичних традиціях суспільства. Таким чином нам потрібно проаналізувати суть української національної ідеї, її вплив на процес державотворення, а також проблеми які стоять на шляху її практичного втілення. Тому, безперечно, дана тема є актуальною на теперішній час, це одне із найважливіших питань для кожного громадянина, і звісно ж для держави в цілому. Дослідивши дану тему, ми зможемо знайти правильні шляхи втілення національної ідеї в процесі розвитку демократичної політичної системи України.

Метою науково-дослідної роботи є визначити сутність української національної ідеї, провести аналіз її впливу на консолідацію українського суспільства. Відповідно до мети поставимо такі **завдання**: визначити зміст категорій «національна ідея» та «українська національна ідея»; встановити консолідуючий вплив української національної ідеї на демократизацію політичної системи України. **Об'єктом** нашого дослідження є консолідація українського суспільства. **Предметом** – національна ідея як фактор консолідації. Над даною проблемою працювали такі дослідники: М. Попов, О. Антонюк, Д. Донцов, І. Бичко [2], В. Горський, О. Забужко, М. Головатий, А. Свідзінський та багато інших. Необхідно зазначити, що у науковій літературі немає загальноприйнятого визначення поняття «національна ідея», існують різні підходи до його розуміння. На думку О. Власюка та В. Крисаченка та ін., національна ідея – це мета, мотивація й оцінка діяльності нації, елемент суспільної свідомості громадян, формула їх поведінки, відповідальність за суспільство та державу, схема розподілу власності, влади та інформації, правила взаємодії громадян, громадянського суспільства та владної і політичної еліти [3, с. 417].

Проаналізувавши тлумачення, можна говорити, що національна ідея – важлива для суспільства ідея, яка сприяє об'єднанню громадян на шляху її втілення. Будь-яка національна ідея є політичною, бо вона набуває найвищого розквіту в процесі її одержавлення. Водночас вона є соціальною ідеєю, бо несе в собі національне розуміння соціальної справедливості, що історично склалося у даного етносу, містить його ідеали добра і зла, розуміння щастя, багатства, рівності, ставлення до праці, ощадливості, цінностей міжлюдського спілкування. Основою формування національної ідеї та національної ідентичності є ментальність народу, його національний характер. Сама національна ідея – це узагальнення національного буття народу, через неї відбувається осмислення навколишнього світу і визначення народом свого місця в ньому. Щодо української національної ідеї, то важливо зазначити її специфічність (певну дискретність, проблематичність її зародження, циклічність розвитку та ін.). У передмові до статті «Україна в пошуках себе: національна ідея, проблеми розвитку» В. Брюховецький наголошує: «Вирізняючи та формуючи національну ідею для України, необхідно шукати не тільки ті «больові точки», що роз'єднують нас, а й «точки дотику», що об'єднують. Адже найважливіше завдання національної ідеї саме для

України – це не лише забезпечення достойного життя людей (це само собою зрозуміло для будь-якого народу), а, насамперед, – згуртування нації, яка упродовж досить тривалого часу була розірвана» [1, с. 43].

І. Бичко визначає національну ідею як «національну ментальність українського народу, фундаментальні, світоглядно-філософські риси якої виявляють себе насамперед у спрямованості на внутрішній, емоційно-чуттєвий світ людини, у якому панує не холодний раціональний розрахунок «голови, а жагучий поклик серця» [2, с. 662]. Отже, українська національна ідея, що поєднує в собі державність, суверенітет і соборність, виступає й сьогодні важливою духовною детермінантою подальшої консолідації сучасної української нації, розбудови демократичної держави і творення громадянського суспільства в Україні.

Політична система будь-якої держави є індикатором організації та методів діяльності влади. Це поняття об'єднує в собі весь спектр взаємодії інститутів влади та громадян. Основними напрямками формування і розвитку політичної системи України є: побудова демократичної соціальної правової держави; утвердження громадянського суспільства; подальший розвиток й вдосконалення політичних відносин, політичних принципів та норм; зростання політичної свідомості та політичної культури суспільства і особи; вдосконалення діяльності засобів масової інформації. Історична доля української національної ідеї важка і трагічна. Їй завжди доводилося обстоювати своє право на існування. Доводиться це робити ще й тепер – у незалежній Українській державі, за час існування якої вже з'явився і набув поширення погляд про те, що національна ідея нібито не спрацювала. О. Пашкова вважає, що підставою для цього твердження була (загалом очевидна) обставина: національною ідеєю пройнялися далеко не всі громадяни України. За всієї первинної переконливості такої позиції, вона, однак, по суті своїй хибна. По-перше, українська національна ідея все-таки «спрацювала». Свідченням цього є проголошення й реальне існування Української держави попри дію безлічі негативних чинників. По-друге, національна ідея ще й досі не наповнена адекватним змістом, не сформульована, щоб стати функціональною. І, переконані, саме консолідаційний потенціал національної ідеї стане індикатором її адекватності сьогоднішньому. По-третє, спочатку національна ідея має об'єднати національно свідому частину громадян, еліту суспільства. А далі варто ставити питання про достатність питомої ваги останньої як суб'єкта національної ідеї. Це необхідно для того, щоб згадана частина суспільства спочатку стала активною, а далі й вирішальною соціальною силою, здатною вплинути на процес усвідомлення та реалізацію національної ідеї якомога більшою кількістю громадян України, бо національна ідея ніколи й ніде не об'єднувала всіх представників певної спільноти. Від неї не можна і не потрібно цього чекати чи вимагати. Головне – її консолідаційні можливості для об'єднання суспільної еліти й більшості громадян [4].

Консолідованість є однією з важливих ознак зрілої держави та формою існування сучасних націй. Це властивість, яка досягається в процесі формування і розвитку нації і без національної консолідації, тобто об'єднання, згуртування та зміцнення держави, неможливий стабільний розвиток. Консолідація у широкому значенні визначає якість державності та конкурентоспроможність нації і тому залишається важливим та актуальним для більшості сучасних держав, та України, зокрема. Кожна держава намагається вибудувувати свою модель національної єдності та національної консолідації.

Звичайно, для вирішення усього комплексу проблем, які гальмують процеси національної консолідації України, не існує універсальної класичної моделі чи єдиного методу. Ключову роль у цьому процесі відіграє державна політика, в рамках якої має діяти розроблена стратегія національної консолідації. Національна консолідація проявляється у внутрішній єдності нації та народу на основі спільних національних інтересів, цінностей та історичного минулого. Вона виступає важливим компонентом національного відродження, головним принципом якого є принцип єдності традицій і національного прогресу. Процес національної консолідації виражається насамперед в національній свідомості народу, нація консолідується і формується новою ініціативою політичної влади.

Висновок Таким чином, загальнонаціональна ідея сучасної України має усвідомлюватися як синтез ідей державності, патріотизму й солідарності, консолідації поліетнічної і полікультурної нації, формування дієздатного громадянського суспільства. Цементуючою основою національної ідеї мають бути: мирне співіснування, соціальна стабільність, міжнаціональна і міжконфесійна злагода, компроміс і терпимість, протидія регіональному сепаратизму і клановості. У суспільстві мають утвердитися духовні цінності, засновані на загальнолюдських нормах моралі, національних традиціях, які виховують громадянську відповідальність і патріотизм, ідея «Україна – наша спільна Батьківщина, наш

спільний дім». Виходячи із зазначеного, загальнонаціональна ідея сучасної України може бути сформульована як побудова незалежної, демократичної, соціальної, політично стабільної держави, яка ґрунтується на національній єдності, соціальній справедливості, економічному добробуті людей.

Література

1. Брюховецький В. Передмова // *Україна в пошуках себе: національна ідея, проблеми розвитку*. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. – 328 с.
2. Бичко І., Римаренко Ю. *Українська національна ідея (база формування)* // *Мала енциклопедія етнодержавознавства* / Редкол: Ю.І. Римаренко (відпр. ред.) та ін. – К.: Довіра: Генеза, 1996. – С.622-623.
3. *Український соціум* / [О.С. Власюк, В.С. Крисаченко, М.Т. Степико та ін. ; за ред. В.С. Крисаченка]. – К. : Знання України, 2005. – 792 с.
4. Пашкова О. *Тож чи потрібна українська національна ідея?* – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/1064/>
1. 5. Політологія: лекційний курс і практикум [Текст] : навч. посіб. / Т. В. Гончарук, М. І. Гурик, І. С. Дмитрів [та ін.] ; за ред. Т.В. Гончарук. – Тернопіль : Астон, 2009. – 375 с.
6. *Україна 2000 і далі: геополітичні пріоритети та сценарії розвитку* // *І.* – 2000. – №18. – С.38-59.
7. Гончарук, Т. В. *Ментально-філософські засади національного буття, їх детермінуючий вплив на суспільні процеси* [Текст] / Т. В. Гончарук // *Світоглядні та соціокультурні засади формування модерної української нації* : монографія / Т. В. Гончарук, Н. В. Гнасевич, М. І. Гурик [та ін.] ; кер. авт. кол. О. М. Рудакевич. – Тернопіль : ТНЕУ, 2015. – С. 44-71
8. Шумка М., Гончарук Т. *Національно-культурна ідентичність як маркер модернізованого українського суспільства* // *Філософія фінансової цивілізації: людина у світі грошей: Збірник наукових праць. Книга 6.* – Л.: УБС НБУ, 2013. – 722с. – С. 391-399.
9. Гурик, М. І. *Історична пам'ять народу у контексті актуальних завдань розбудови модерної української нації.* / М. І. Гурик // *Світоглядні та соціокультурні засади формування модерної української нації* : монографія / Т. В. Гончарук, Н. В. Гнасевич, М. І. Гурик [та ін.] ; кер. авт. кол. О. М. Рудакевич. – Тернопіль : ТНЕУ, 2015. – С. 90-113.
10. Гнасевич Н. В. *Українська національна ідея: генеза та сучасний зміст* / Н. В. Гнасевич // *Світоглядні та соціокультурні засади формування української модерної нації: моногр.* / авт.колектив : О. М. Рудакевич (керівник) та ін. – Тернопіль : ТНЕУ, 2015. – 256 с.
11. Рудакевич, О. *Взаємозв'язок національної ідентичності і культури в націєтворчому процесі* / О.Рудакевич // *Грані* : [наук.-теорет. громад.-політ. альманах]. – 2010. – № 2. – С. 155–159.